

ATD Vierde Wereld Vlaanderen vzw

Geweld en armoede

collectie 'Gekruiste blikken'

Vertaling van “Violence et pauvreté”,
collectief werk afgewerkt door Monique Couillard-De Smedt,
© ATD Vierde Wereld Vlaanderen vzw, 2011

Dit document is bestemd voor de verenigingswereld, voor burgers en beroepskrachten, en voor al wie zich inzet voor het respect van de waardigheid van elke mens en opdat de fundamentele rechten effectief zouden worden gegarandeerd aan iedereen.

Dit document maakt één geheel uit, waarvan elk element binnen zijn context moet bekeken worden. Geankerd in het leven, is de kennis die vanuit het engagement en de actie komt in voortdurende opbouw. Het werk dat hier voorligt, heeft als eerste bedoeling de inzet van mensen te voeden en te ondersteunen zodat de rechten van de mens en de strijd tegen de grote armoede en de uitsluiting kunnen vooruitgaan.

We kiezen ervoor dit werk ruim te verspreiden, niet alleen om de ervaring en het denken van heel arme mensen en van mensen naast hen te doen kennen, maar ook opdat dit andere kennis kan ondersteunen en inspireren, die met hen en vanuit hen wordt ondernomen.

De collectie 'Gekruiste blikken' confronteert het gezichtspunt van verschillende actoren, dus ook van mensen die in armoede leven, op eenzelfde situatie.

De oorsprong van dit document

Een veertigtal leden van de beweging ATD Vierde Wereld, waarvan een belangrijk deel mensen die in armoede en sociale uitsluiting leven, hebben een hele dag samengewerkt.

Elk van hen had een feit uit de actualiteit gekozen. Een feit van geweld dat met armoede te maken heeft, een zelf beleefd feit of een feit dat werd gelezen in een krant, gezien op televisie of gehoord op de radio.

In kleine groepen hebben mensen elkaar deze feiten voorgesteld en legden ze de redenen uit voor hun keuze: welk verband heeft het met armoede? Welke soort(en) geweld komen hier aan bod? Elke voorstelling werd gevolgd door een kort debat waarbij de deelnemers hun denken verdiepten en hun analyses met elkaar confronteerden. Liggen er onder de zichtbare vormen van geweld niet ook andere vormen van geweld die minder zichtbaar zijn, maar veel dieper gaan? Soms maakte het verschil van sociale afkomst en leefervaringen dat de analyses heel sterk contrasteerden, ook al werden ze gemaakt over dezelfde feiten. Op andere ogenblikken ging de dialoog tussen leden van de groep tamelijk vlug dezelfde richting uit.

Dit denken werd ook verrijkt door het te confronteren, zowel op vlak van de feiten als op vlak van de analyse, met wat mensen leerden uit uittreksels van een document, dat in 1968 werd geschreven door Joseph Wresinski, stichter van ATD Vierde Wereld en dat in het Nederlands verscheen onder de titel: *'Het geweld dat de armen wordt aangedaan'*, Vierde Wereld Verkenningen nr. 12, ATD Vierde Wereld Nederland, ISSN 1572-5537, te downloaden op <http://www.joseph-wresinski.org/Geweld-dat-de-armen-wordt.html>

Op het einde van de dag hebben de groepen hun denken en hun werk visueel voorgesteld in 'ijsbergen van geweld'.

Eerste deel: Kijken onder de zeespiegel

In dit eerste deel geven we kort enkele analyses weer. Deze duiden aan hoe de groepen gezocht hebben om dieperliggende vormen van geweld aan te duiden. Vormen van geweld die onder het bekendgemaakte of gemediatiseerde geweld en achter een eerste indruk liggen.

Een kind, alleen...

Feit uit de actualiteit, een krantenartikel:

Een klein meisje van zes jaar wordt regelmatig thuis alleen gelaten zonder haar ouders. De burens hebben haar horen roepen rond 22u00. Ze hebben de school verwittigd. Het kind werd geplaatst in een onthaalgezin en daarna bij een tante.

Het zichtbare geweld is dat van de ouders tegenover het kind dat ze achtergelaten hebben. Dieper kijkend, vragen de leden van de groep zich af welke vormen van geweld tegen de ouders en welke andere vormen van geweld tegen het kind zijn gebruikt. Het artikel duidt aan dat de ouders erg jong zijn en niet hebben geleerd om zich goed met het kind bezig te houden. Daarnaast merken leden van de groep op dat ouders die middelen en relaties hebben, zich kunnen organiseren door een babysit te betalen of op vrienden of een lid van hun familie beroep te doen. Van daaruit vragen ze zich af: wil dit niet zeggen dat deze jonge ouders geld, noch familie, noch vrienden hadden? Als dat zo is, als ze niet genoeg middelen hebben en niet genoeg steun, dan zou dit ook een vorm van geweld zijn. Daarnaast kennen enkele deelnemers kinderen die aan hun gezin zijn onttrokken om verschillende 'goede redenen' en uit huis werden geplaatst. Zij hebben echter op die manier ook de liefde verloren die ze kregen, ondanks de situatie waarin hun gezin leefde. Ze hebben nog meer

afgezien tengevolge van de interventie door de overheid. Deze deelnemers zijn niet zeker of dit kleine meisje wel gelukkiger zal zijn door onttrokken te zijn geweest aan haar ouders. Een kind weghalen uit zijn gezin en uit huis plaatsen is het geweld laten ondergaan, menen ze.

Een dakloze

Feit uit de actualiteit, ervaring van iemand uit de omgeving:

Een dakloze logeerde in een hutje op een terrein van de Belgische spoorwegen. Hij kan niet lezen of schrijven. Hij wordt daar met groot geweld door de politie weggejaagd. Hij krijgt slagen en zit in de gevangenis.

Het geweld van de politie is evident. Maar er is meer. Een man in de gevangenis opsluiten die al uitgesloten is, is hem helemaal uitsluiten van de samenleving: hij wordt *'in de gevangenis weggestopt'*, en dat is nog erger. Er is ook de vernedering die men hem laat ondergaan door hem zo te behandelen.

Er blijkt ook dat deze man geholpen werd, gesteund werd door bewoners in de buurt. De uitzetting en gevangenneming hebben dit netwerk van relaties afgebroken. Hij wordt dus nog meer geïsoleerd. Aan de bewoners die deze uitzetting hebben willen verhinderen, heeft de politie gezegd: *'Dit gaat jullie niet aan'*, zonder enige verdere uitleg. Wanneer de burens dan een petitie hebben getekend, hebben ze hierop achteraf geen enkel antwoord gekregen. De leden van de groep vinden dat het een vorm van geweld is om mensen tot zwijgen te brengen, omdat je zo *'geen enkele plaats laat voor de verdediging'*.

En het feit dat deze man achterblijft zonder inkomen, zonder huisvesting, zonder te kunnen lezen en schrijven, is het teken van een groot geweld op lange termijn. *'De samenleving is zelf vol geweld: door het feit dat deze man zo uitgesloten, zo verstoten is'*.

Strijd tegen huisjesmelkers

Feit uit de actualiteit, een krantenartikel:

Hierin wordt beschreven hoe de politie een razzia doet om te strijden tegen de huisjesmelkers die heel duur kamers verhuren aan mensen die hier in een onwettige situatie verblijven. Naar aanleiding van deze actie staan een vijftigtal personen, vooral Roemeense mensen die slachtoffer waren van deze huisjesmelkers, op straat en worden ze opgevangen in tenten van het Rode Kruis. Het artikel spreekt over uitbuiting van mensen en vermeldt dat 20 à 30 kinderen hierbij zijn betrokken...

Het zichtbare geweld is dat de huisjesmelker illegalen uitbuit, en de politie wordt hierbij voorgesteld als 'de redders'. De leden van de groep vragen zich af wat er nu gaat gebeuren met de mensen die in deze kamers leefden: zullen ze hulp krijgen van het OCMW om een nieuwe huisvesting te vinden of moeten ze zelf een andere woonplaats zoeken? Enkele van hen die hier illegaal verblijven, werden al in een gesloten centrum opgesloten vooraleer ze naar hun land werden teruggestuurd. Lopen anderen van hen ook niet hetzelfde risico? Maakt dit hun situatie niet nog erger?

Waarom hebben de overheden deze operatie opgezet? Om tegen de verkrotting te handelen of tegen de slechte omstandigheden op vlak van huisvesting, of om iets te doen tegen de vreemdelingen die hier illegaal verblijven? *'Is het erger te wonen in een krot dan de andere oplossingen die men hen nu voorstelt?'* Ze zijn slachtoffers maar lopen het risico opgesloten en uit het land gezet te worden! Enkele mensen van de groep hebben dergelijke acties zelf al meegemaakt. *'De politie was toch erg agressief. Het artikel geeft niet de hele waarheid weer. We hebben hetzelfde meegemaakt bij ons in de buurt. Men zegt dat men de verkrotting tegengaat, maar eigenlijk jaagt men de mensen weg die er wonen.'*

Iemand merkt op dat er ook niet gesproken wordt over de eigenaars van deze huizen. *'Treedt men op tegen de huisjesmelkers of tegen de bewoners?'*

Van hieruit gaat de groep zich ook bevragen over de rol van de pers. *'Is dit desinformatie of informatie? Worden er niet twee talen gebruikt? Men geeft de indruk dat het om een heel menselijke actie gaat terwijl het om een heel geweldvolle actie gaat.'* En wanneer je de titel van het artikel leest, krijg je de indruk dat er een probleem werd opgelost. Daar staat immers: *'92 huurders elders opnieuw gehuisvest'*. *'Dat staat in de titel, maar als je het hele artikel leest, zie je dat het fout is.'*

De groep besluit dat wanneer men geweld tegengaat zonder de mening te vragen van de personen zelf, zonder hen ook rechten te geven en vooruit te laten gaan in het leven, dat men dan vaak het ene geweld vervangt door een ander geweld.

Een zwangere moeder die haar regime niet kan volgen

Feit uit de actualiteit, een ervaring meegemaakt in eigen omgeving:

Een jonge moeder, zeven maanden zwanger, is suikerziek. Ze zou een heel strikt regime moeten volgen maar dit is voor haar onmogelijk omwille van geldgebrek. Daarbij komt dat ze medicatie nodig heeft, dat ze regelmatig insuline moet spuiten, maar wanneer er geen geld is, moet ze hiermee wachten tot ze haar inkomen heeft. Uit onderzoek blijkt dat de baby niet meer groeit. De moeder voelt zich schuldig en zegt 'het is mijn schuld'. Nochtans moet ze elke dag de hele stad doorkruisen om naar het hospitaal te gaan.

De deelnemer die dit voorbeeld heeft gekozen, legt uit dat er geen fysiek geweld aanwezig is maar dat het hier gaat om geweld omwille van een tekort aan middelen. Verschillende anderen in de groep gaan op deze analyse in. Het geweld ligt volgens hen in

de armoede. Anderen verstaan het niet goed en duiden geen geweld aan in deze situatie.

Antwoorden:

-Als ik deze familie niet kende, zou ik niet van geweld kunnen spreken. Er is een spanning.

-Het gezin voelt zich slecht, voelt zich verantwoordelijk. De mensen zien wat ze zouden moeten doen maar komen er niet toe. Dit laat sporen na.

-Als je zo moet leven, dan gaat het, dan gaat het... tot het plots uiteen spat. Je kan plots heel agressief worden tegenover anderen.

-Zo gebeurt het soms dat ouders geneesheren aanvallen op de urgentie als men hen laat wachten met een kind dat veertig graden koorts heeft. Ze gaan daar naartoe wanneer ze een doktersbezoek niet kunnen betalen.

-Het geweld zit hem in het sociaal systeem: geen geld hebben om je te verzorgen terwijl het leven in gevaar is.

Geweld tussen eigenaars en huurders

Twee verschillende feiten werden aangebracht in een groep over dit thema. Het gaat om feiten die mensen in hun omgeving hebben meegemaakt.

Mensen leefden in een bouwvallige woning. Ze werden uit huis gezet door de eigenaar die daarvoor niet langs de rechtbank is gegaan, en in hun woede hebben ze de ruiten van het huis ingeslagen.

Anderen zijn gaan wonen in een huis dat schijnbaar in goede staat was, maar waar de eigenaar vochtproblemen had gecamoufleerd zodat ze dit niet zagen. De problemen zijn heel vlug teruggekomen. De eigenaar beloofde eerst

alles te zullen herstellen maar doet er niets aan en heeft zelfs geëist dat de huurders op eigen kosten de herstellingen doen. De eigenaar en zijn zoon dreigen ermee de huurders voor het gerecht te dagen. Op een keer is één van de huurders op de vuist gegaan met de zoon van de eigenaar.

In de daarop volgende discussie worden tegelijk twee feiten naar voor gehaald.

Het zichtbare geweld is dat van de huurders: de mensen die uit huis werden gezet, slaan de ruiten in en er is een huurder die de zoon van de eigenaar slaat.

Maar daarachter liggen andere vormen van geweld die vooral door mensen die zelf in armoede leven, worden aangeduid:

-De huurprijzen zijn te hoog.

-Als iemand de ruiten inslaat, is het omdat hij geen andere oplossing heeft; grote armoede lokt geweld uit.

-Het geweld door mensen die anderen op straat zetten: zelfs als het wettelijk is, is uit huis gezet worden vol geweld.

-Soms is het de buurt die je uitstoot, wat maakt dat de eigenaar je uit huis zet.

-Geweld is ook iemand laten leven in bouwvallige omstandigheden.

-En te profiteren van mensen die niet veel middelen hebben.

-Eigenaars die voortdurend schelden.

-Men profiteert van de zwaksten.

-Zelfs wat de waarborg betreft: zelfs als je niets kapot hebt gemaakt, krijg je die niet terug.

-Het is het geweld van het onrecht.

-Er is geweld in het verstoppertje van dingen: gecamoufleerde herstellingen, en de huurder ziet de gebreken pas later. Hij dacht dat het huis in goede staat was.

-Geweld van de eigenaar die de huurder intimideert door ermee te dreigen naar de rechtbank te stappen.

Enkele leden van de groep verstaan niet dat huurders die een dergelijk onrecht meemaken, zelf niet naar de rechtbank toestappen:

-Naar de rechter gaan? De eigenaars van het bouwvallig huis winnen altijd omdat de eigenaar geen ontvangstbewijs heeft gegeven voor de huur, wat maakt dat hij voor de rechter alles wint.

-Als je niet kan bewijzen welke gebreken er bij het begin waren (foto 's, een plaatsbeschrijving, ...), dan kunnen de zwaksten zich niet verdedigen. Er wordt van hen geprofiteerd. Het gaat ook om geweld wanneer je deze manier bekijkt waarop het gerecht werkt.

-Het gaat er ook om dat je niet bent geïnformeerd over wat je moet doen.

-En dat we onze rechten niet kennen omdat we te weinig hebben geleerd op school.

-Zo gaat het met grote armoede. Dat is geweld: niet geleerd hebben te lezen en te schrijven, daardoor ook je rechten niet kennen, en dus ook jezelf niet kunnen verdedigen. Daarom gaan jongeren alles nadien kapotslaan.

-En het risico bestaat dat men alleen dat ziet wat op het einde gebeurt: dat mensen ontploften.

Voorbeeld van een ijsberg van geweld

Verkrotting
→ bedreigingen
→ verbaal en fysiek geweld

Uitbuiting van de zwakheid – niet nagekomen beloften..

Beroving van de waarborg die je niet terugkrijgt..

Verstoppen van de gebreken..

Rechtbank – recht – complexiteit van de wetgeving ..

Niet geleerd hebben

Tweede deel:

Zichtbaar geweld dat vaak in de pers komt

Agressiviteit en geweld van arme mensen:

Onder de feiten waar verslag over wordt uitgebracht, gaat het vaak om daden van geweld door mensen die in armoede leven. Reizigers voelen zich aangevallen door daklozen die in stations leven en verwijten hen dat ze vuil zijn, roepen,... Jongeren in de buitenwijken van de grootstad steken auto's in brand en vechten met de politie. Een vrouw vermoordt haar man die haar sloeg. Een jongvolwassene vernedert haar moeder. Ouders verwaarlozen hun kind; enzovoort.

Onrecht

Onder deze vormen van geweld die snel worden aangeduid, hebben we ook een aantal vormen van onrecht gevonden.

Vele vormen van onrecht gaan over andere landen, zoals het geweld tegenover Palestijnse vluchtelingen. Of ze raken aan mensen die van elders naar hier zijn gekomen: asielzoekers, vreemdelingen zonder papieren, jonge vrouwen afkomstig uit arme landen die dromen van een beter leven en letterlijk als slaven gebruikt worden nadat ze van hun paspoort zijn beroofd.

Verschillende artikels klagen de schending van het recht op huisvesting aan. Zo heeft één van de deelnemers een artikel gekozen over een oude dame die alleen leeft in een krot, zonder elektriciteit, zonder gas en met de WC buiten op de koer. Anderen hebben het over families die hun toevlucht hebben genomen in een caravan, omdat ze niets beters konden vinden. Een ander artikel heeft het over een familie die in een auto woont. Het gezin werd uit huis gezet omdat het de huur niet kon betalen

door een gebrek aan inkomsten. De auto staat op een parking van een autosnelweg. De journalist wijst erop dat deze familie nog een bijkomende vorm van geweld moet ondergaan: de onverschilligheid van mensen die langskomen.

De deelnemers brengen soortgelijke feiten aan die ze hebben meegemaakt: *'Ik ken mensen die op straat leven in armoede en ellende en die werden mishandeld door mensen die langskwamen omdat ze bedelden voor wat geld om eten te kunnen kopen. Ze worden zelfs fysiek aangevallen door mensen en ik vind dat dit niet zou moeten gebeuren. Maar de politie doet niets voor hen.'*

Verschillende van deze feiten duiden het tekort aan goede huisvesting aan, en het tekort aan voldoende inkomen. Ook het tekort aan arbeid, dat vaak aan de basis ligt van geldgebrek, wordt regelmatig aangekaart.

Eenzaamheid en onverschilligheid

De afwezigheid van relaties met familie of vrienden, of zelfs met de buurt, alsook de onverschilligheid van de omgeving worden vaak aangehaald in de artikels en de getuigenissen van mensen. *'Ze heeft geen enkel ander gezelschap dan haar katten.'* En iedereen is het ermee eens te bevestigen: *'Je kan niemand helemaal alleen achterlaten, dat is geweld.'*

Derde deel:

De dieperliggende vormen van geweld, die vaak niet worden gezien

Hoewel zichtbare vormen van geweld gemakkelijk herkenbaar zijn, vormen andere soorten van geweld, hoofdzakelijk aangeduid door mensen die in armoede en uitsluiting moeten leven, het onderwerp van ons debat.

Beoordelingen, woorden, blikken die schaamte uitlokken

Omdat ze de beoordelingen van haar vrienden vreest, verwerpt een jong meisje haar familie, die in grote moeilijkheden leeft: *‘De manier van kijken is een slag in je gezicht.’ ‘Een etiket opgeplakt krijgen, veroorzaakt een kloof in de familie.’*

De deelnemers spreken over de schaamte en het lijden op school. *‘Je hebt het materiaal niet dat je nodig hebt, je bent onbekwaam, je bent te stom, je bent nooit op tijd.’ ‘Schaamte voel je wanneer je geen geld hebt.’* Verschillenden hebben het over de pesterijen. Een deelnemer zegt ook: *‘Als de vader in de gevangenis zit, is het kind beschaamd.’* De school is ook een plaats waar de groep de uitsluiting nog versterkt. *‘Op school hadden de kinderen die niemand wilden uitsluiten schrik om zelf uitgesloten te worden door de kinderen met een grote mond.’*

Verschillende voorbeelden verwijzen naar het geweld dat mensen moeten ondergaan die op straat leven en bedelen:

- mensen maken bedenkingen onder elkaar
- een blik van neerkijken op iemand zegt meer dan woorden
- er zijn mensen die iemand die bedelt beschouwen als afval van de samenleving
- ze weten niet waarom die persoon op straat leeft

Het geweld is nog groter “wanneer men tegen mensen zegt: ‘jullie weten en kunnen niets’, en deze mensen daarna tegen elkaar zeggen: ‘ze zullen wel gelijk hebben’...”

‘Het is de manier waarop iets gezegd wordt, de manier van spreken’: iemand met ‘jij’ aanspreken, terwijl je al de anderen met ‘u’ aanspreekt of omgekeerd, iemand met ‘u’ aanspreken terwijl je al de anderen met ‘jij’ aanspreekt’: geweld ligt in het feit dat iemand niet behandeld wordt zoals de anderen.

De vooroordelen

In een groep kwam een hele discussie op gang vanuit een situatie van werkloosheid.

“Het is niet het ontbreken van werk dat een probleem is, maar de ontkenning van het feit zelf: hij moet maar werken, dat is normaal. Men heeft vooroordelen want men denkt dat die persoon niet probeert, dat hij lui is, dat hij niet is opgestaan ’s morgens... Werk zoeken is veel moeilijker dan te zeggen: ‘hij moet maar...’ Zelfs als je ’s morgens opstaat. Men zegt van ons dat we lui zijn, nietsnutten, profiteurs van de samenleving, mensen die stelen...”

Als een werkloze werk zoekt, dan zie je dat van buiten uit niet, en dan zeggen mensen dat hij een leegloper is. Dit is een vorm van verdoken geweld want van buiten uit zegt men dat de hulpverlening bestaat (diensten, instituties). Men laat uitschijnen dat het volstaat om een vorming te volgen als men werk wil vinden, en men legt de schuld bij diegenen die niet werken, terwijl het probleem structureel is. Dat kan mensen de dieperik in jagen in plaats van hen te helpen.”

Een andere groep heeft gewerkt rond het voorbeeld van een vrouw die in het hospitaal komt met een probleem aan haar keel, en die wordt doorgestuurd naar de psychiatrie. *‘Door haar uiterlijk en doordat ze weinig onderwijs had gekregen, luisterde men niet naar haar en dacht men dat ze niets te zeggen had. Ze*

werd behandeld als iemand die gek was.’ Gelukkig heeft de psychiater het onderscheid gemaakt en ervoor gezorgd dat ze verzorgd werd voor datgene waarvoor ze eigenlijk kwam. Na verschillende maanden verloren tijd!

In een artikel dat het overlijden beschrijft van een klein kind dat omkwam bij een brand in een verkrotte woning, merken de groepsleden op dat de journalist erg gewelddadig de verantwoordelijkheid van de ouders naar voor schuift: *‘Hij schrijft dat de ouders afwezig waren, zonder te zeggen waarom.’*

Institutioneel geweld

Instellingen laten mensen die in armoede leven over aan de willekeur van de ambtenaren. Daaruit volgt dat bij uithuiszettingen sommige gemeentearbeiders meubels en voorwerpen door het venster naar buiten gooien in plaats van die via de trap naar beneden te brengen. Een deelnemer vertelt ook hoe politiemensen daklozen, die nochtans erg rustig waren, uitscholden. Sommigen leggen uit hoe hulpaanvragen bij het O.C.M.W. soms niet eens genoteerd, laat staan opgevolgd worden.

De werking van instellingen is zelf gewelddadig wanneer de instelling druk uitoefent en het de mensen onmogelijk maakt zelf te beslissen over dingen die voor hen belangrijk zijn. Zoals Joseph Wresinski ook schreef, halen verschillende deelnemers aan: *‘Zowel armen als rijken zijn zich niet altijd bewust van het geweld dat weegt op de wereld van de grote armoede. Dikwijls wordt dit geweld vertekend of verstoopt achter het gezicht van orde, van rede, van rechtvaardigheid zelf’*. In de loop van de dag komt de uitspraak *‘Men beslist in onze plaats’* verschillende keren terug.

Vaak zijn beroepskrachten er zich niet van bewust dat ze een enorme macht kunnen uitoefenen, zelfs wanneer ze de indruk

hebben overleg te plegen met een gezin. *‘Wanneer iemand alleen staat tegenover zes hulpverleners, dan is dat een vorm van geweld’.*

Dit geweld raakt arme families in het bijzonder op vlak van de kinderen, het gezin. Zo gebeurt het dat een kind dat in het ziekenhuis komt na een banaal verkeersongeval, nadien enkel naar zijn familie mag terugkeren op voorwaarde dat zijn ouders zich laten opvolgen door een psycholoog. Ze hebben geen keuze, anders wordt het kind geplaatst. Zulke druk is extreem gewelddadig.

Talrijk zijn de deelnemers die aantonen dat ook een andere paragraaf van de tekst van Joseph Wresinski actueel blijft (men weigerde zijn plaats als vader te erkennen). Wanneer maatschappelijk werkers een beslissing nemen over de plaatsing van kinderen, ziet de moeder af, maar over de vader van de kinderen wordt zelfs niet gepraat: *‘Wanneer de vader geen plaats heeft als vader in het gezin, is dit ook een geweld dat aan het gezin wordt aangedaan.’*

Geen recht op privéleven

Het tekort aan intimiteit, aan privéleven... wordt mee bepaald door de woonomstandigheden: Roemeense gezinnen die opeengestapeld leven met zeven of acht per kamer, bijvoorbeeld. Maar dit geldt ook voor gezinnen waar sociale diensten voortdurend in tussenkomen en druk uitoefenen op de partnerrelatie, de opvoeding van de kinderen, ...

Verplicht om te zwijgen en zich te onderwerpen

Deze vorm van geweld is vaak duidelijk bij vrouwen die uit het Zuiden komen en in een ‘situatie van slavernij’ moeten leven. Maar ze wordt ook aangehaald voor alle mensen die zonder

papieren moeten leven, en voor mensen die slachtoffer zijn van huisjesmelkers. Ook gezinnen die in grote moeilijkheden leven, maken dit mee: het is moeilijk de buitensporige eisen van een eigenaar te weigeren wanneer je elders geen betaalbare woning vindt. Het is ook zo dat je verplicht wordt om ‘samen te werken’ met de sociale diensten als men dreigt je kinderen uit huis te zullen plaatsen.

De onwetendheid

De onwetendheid is gewelddadig op drie vlakken.

Aanvaarden dat sommige mensen de school verlaten zonder te hebben leren lezen en schrijven, is hen geweld aandoen. Ze kennen hun rechten niet en kunnen zich niet verdedigen. Mensen die naar het buitengewoon onderwijs worden doorverwezen – in principe gericht op kinderen met een handicap maar er bevinden zich ook een groot aantal kinderen uit minder bedeelde gezinnen – hebben vaak de indruk dat die beslissing een vorm van geweld is, omdat het hen uitsluit, apart zet van de anderen en hun toekomst blokkeert of aantast. Ook huisvesting van slechte kwaliteit maakt dat kinderen niet kunnen spelen en hun huiswerk niet kunnen maken.

Men veroordeelt mensen die in armoede leven zonder hen te kennen. Men heeft te weinig zicht op de moeilijkheden die zij meemaken: *‘Ze weten zelfs niet waarom mensen op straat staan.’* *‘In het artikel heeft men het over een jongen die een wapen gericht heeft op een leerkracht. Hij kwam in een gesloten centrum terecht. Maar men probeert niet te begrijpen waarom het zover gekomen is.’*

Nog vaker ontkent men hun mogelijkheden, hun verzet, hun inspanningen en betrachtingen. Dit wordt zo weinig aangehaald in de meegebrachte feiten dat hier pas zo goed als op het einde van deze werkdag op gewezen wordt, vanuit de tekst van Joseph

Wresinski, waarin verschillende deelnemers de volgende passage onderstrepen: *‘Als we de arme ook maar een beetje zouden kennen, dan zouden we weten dat hij niets anders vraagt dan mens te zijn en dat hij alleen maar dat verlangt.’*

Men ontkent mensen die in armoede leven. Men luistert niet naar hen. Men doet alsof ze niet bestaan. Achter het geweld van de onwetendheid zit het niet meer erkennen van de ander in die mate dat... *‘men het normaal vindt daklozen te verplichten het station te verlaten en in de koude van de winter te stappen, omdat ze de reizigers storen!’*

Geen kans op een toekomst

Een aantal deelnemers duidt aan dat deze vormen van geweld des te erger zijn omdat ze blijven duren en ook de toekomst onmogelijk maken. *‘Zelfs als we werk vinden, zitten we met schulden en geraken we er niet uit omdat de huur te duur is.’*

Het is zo dat mensen die in België al generaties lang in armoede leven, zich nauw verbonden voelen met vluchtelingen en mensen zonder papieren:

-Men heeft hem een huis gegeven, maar hij mag niet werken.

-Ze hebben geen keuze, ze zijn veroordeeld zonder dat ze middelen hebben om er zich uit te redden.

-(Over vrouwen die hier als slaven moeten werken). En de kinderen blijven ginder! Men had de vrouwen beloofd dat ze geld zouden kunnen opsturen naar hun thuisland, en er is ook geweld daar, omdat die mensen niets zien komen.

Deze beperking of verhindering van toekomstperspectieven wordt ook aangehaald door deelnemers wanneer zij het hebben over onwetendheid en gebrek aan opleiding.

Vierde deel: Het mechanisme van het geweld

Fysiek geweld is vaak een antwoord op meer verborgen geweld, op onrecht, vooral wanneer men dat onrecht langdurig moet ondergaan. *‘Geweld veroorzaakt geweld.’ ‘Wanneer iemand geweld gebruikt tegen jou, dan verzet je je en ben je nog gewelddadiger dan de dader.’*

Een deelneemster die dagelijks een heel moeilijk leven heeft, en die nochtans toegeeft dat ze vaak schrik heeft op de tram, zegt heel duidelijk dat fysiek geweld vaak een gevolg is van het onrecht dat iemand heeft ondergaan. *‘Als men werk zou geven aan de jongeren, zou er misschien veel minder geweld zijn; men moet iets doen opdat de jongeren werk zouden hebben.’*

Dieperliggende vormen van geweld zijn meestal in verband te brengen met ‘de wet van de sterkste’. De sterkste, dat is de macht van een staat, van instellingen, van eigenaars,... Een woord dat verschillende keren genoemd wordt, is ‘chantage’: de zwakste wordt verplicht iets te aanvaarden wat hem niet past, om te vermijden dat zijn situatie nog erger wordt: uithuiszetting, plaatsing van kinderen, enzovoort. De wet van de sterkste geldt ook binnen groepen, bijvoorbeeld: *‘Zij die niemand wilden uitsluiten werden daartoe verplicht door de sterkeren, om op die manier zelf niet uitgesloten te worden.’*

Deze vormen van geweld brengen heel veel schrik met zich mee: *‘Leven in voortdurende angst. De dagelijkse angst om in de gevangenis terecht te komen, om weggeduwd te worden.’*

Wanneer het geweld zich herhaalt, wanneer de frustraties blijven duren en zich opstapelen, wanneer angst permanent wordt, dan

gaan mensen die dit ondergaan, zonder het onrecht te kunnen stoppen, gewoon ontploffen:

- Ze lachen je uit, en je verdraagt dat een tijd, maar daarna ontplof je.*
- Vaak zijn er ook andere dingen gebeurd, is er een hele context, je hebt een slechte dag gehad. Een klein vlammetje doet de hele zaak ontploffen: de schoonouders, het inkomen, het werk, ...*
- Voortdurend in armoede blijven leven: daar begint het geweld.*

Sommige deelnemers merken op dat een hevige reactie sommige dingen kan vooruithelpen, tenminste toch op korte termijn:

- Je moet soms een stommititeit doen, opdat men je zou opmerken.*
- Geweld om te tonen dat het genoeg is. Om je te doen opmerken, te tonen dat je wil dat men aandacht aan je schenkt. Alles kapot slaan is een manier om zich uit te drukken.*
- Jongeren die in opstand komen, zegden dat ze zo meer bereikten in drie dagen dan dingen op een rustige manier te vragen gedurende drie jaar.*

Maar veel deelnemers denken dat een gewelddadige reactie geen echte oplossing biedt, integendeel. *'Je moet je niet kwaad maken, anders wordt het nog erger.'*

Vanuit verschillende voorbeelden hebben deelnemers opgemerkt dat mechanismen van geweld heel gelijkaardig zijn hier en elders, bij mensen van buitenlandse origine en bij mensen die sinds lange tijd in België wonen. *'Vluchtelingen zonder papieren zitten in dezelfde situatie als wij wanneer we dringend een woonst moeten vinden.'* *'Palestijnse jongeren hebben er genoeg van, ze zien geen oplossing, net als wij...'*

Besluit: welke antwoorden op geweld?

Vandaag worden vaak nog meer repressie, meer politie, meer gesloten centra voor jongeren voorgesteld in de strijd tegen geweld.

De deelnemers aan deze dag hebben duidelijk aangetoond dat het noodzakelijk is een andere logica te volgen: die van het bouwen aan vrede.

Zij geven aan dat het, willen we aan vrede te bouwen, belangrijk is om vastberaden te zijn. Maar het is vooral belangrijk om zich ervan bewust te zijn dat heel veel verborgen vormen van geweld worden aangedaan aan mensen in armoede, mensen in een zwakkere positie. Deze vormen liggen aan de basis van veel zichtbare vormen van geweld.

Werken aan vrede vanuit de armsten, is een noodzakelijke weg om 'te komen tot een nieuwe wereld'. Dit veronderstelt dat *'de structuren van een samenleving veranderd worden, zodat eer, recht, liefde en waarheid de basis vormen waarop elke mens het geheel van zijn rechten kan krijgen'* (J. Wresinski).

© ATD Vierde Wereld Vlaanderen, 2011
Victor Jacobslaan 12
1040 Brussel
tel. 02/647.92.25
fax 02/640.73.84
e-mail: contact@atd-vierdewereld.be
internet: www.atd-vierdewereld.be